

# אך החוק רם מכולנו

דווקא בתישעה באב. האם הייתם עושים כך כיום? וארבעה מתוך החמישה השיבו בשלילה, ואחדים אף תוך הצטלבות חסודה. בהנחיית שפירא, נערכה אורגיה של התלככות אופנתית. ארבעה מתוך החמישה אמרו בצורות שונות שהם חילוניים, אבל גם מתפשים שורשים, ותוהים על יהדותם וכו'. חרבה מכלל זה בתו של עדיה גורביץ, הוא ע"ג חורון, מאבות הכנענים. אני מניח שהיא התכוונה לומר שאנחנו ישראלים, שהיהדות היא בשבילנו היסטוריה, פולקלור של 'אתמול', משהו שכדאי להכירו כדי לעמוד על שורשי תרבותנו בעבר הרחוק — אך לא מיסגרת לחיינו עתה, כאומה בתחורין במולדתה, החיה ויוצרת את תרבותה בעולם של ימינו, תוך קשר הדוק עם שאר האומות והערכים האוניברסליים של שלום, צדק וחוכמה-הארס. אולי היתה בתו של חורון אומרת זאת, אילו הניחו לה. אולם המנחה הקפידה שלא להניח לרבישיה לגלוש לנושא האמיתי, הנוקב. הטלוויזיה אוהבת את הדיישה האופנתית, החמימה, הבלתי-מחייבת, השווה לכל נפש. לא כדאי להרגיז את הרתיים. ועל כך ראוי באמת להתאבל.

## הכנופיות של תש"ח

מרכזי קירשנבאום ערך כתבה על פלמ"חניק המחפש את האתמול, גבריאל רפפורט, הוא גברוש. איש מעניין, כתבה טובה. תוך כדי כך הוא סיפר שגברוש לחם ב-1948 בכנופיות. קירשנבאום הוא איש השמאל, ופעם גם היה גורו של מחנה השלום. לכן כדאי להעמידו על טעותו. אני לא לחמתי ב-1948 בכנופיות. עד לקום המדינה הייתי לוחם בצבא בלתי-סדיר של הישוב העברי, שקרא לו או 'גודרי' ההגנה', ולחמתי בצבא הבלתי-סדיר של העם הפלסטיני, שהיו לו שמות שונים. המילחמה היתה קשה ואכזרית, והיא היתה נטושה על השילטון בארץ הזאת. חירפנו את נפשנו למען עמנו, וידענו שהם מחרפים את נפשם למען עמם שלהם. כיבדנו אותם על כך, ואני מקווה שהם כיבדו אותנו. כמו גברוש, לחמתי באפריל 1948 על הדרך לירושלים. מולנו עמדו הלוחמים הפלסטיניים, בפיקודו של עבדאלקאדר אל חוסייני. כאשר נפל עבדאלקאדר, במרומי הקסטל, לא ביכינו אותו. אבל כיבדנו אותו מאוד. הוא היה אויב מכובד. חייל קרבי אינו מביה את האויב. לעולם לא. בדרך כלל זהו סימנה-יכיר של גיבורי העורף.

## האם הוא יפה?

מכיוון שאני משוחרר לחלוטין מכל זיקה רתית, אני יכול להרשות לעצמי להעמיד את הרת במבחן תועלת. מבחינה זו מעניין אותי זוהר.

מעולם לא היתה כימיה בינו וביני. ההומור שלו לא מצא חן בעיניי (מלבד גפן כמובן של גפן, ועוד כמה קטעים פה ושם). לא האהבתי את הסרטים שלו. הכל נראה לי גס, בלתי-מתורבת איכ"ש.



זוהר (1972)

אך היינו במחנה אחד. לא רק מחנה פוליטי, אלא מחנה מוסרי. הלכנו יחד לשטח 9 (וזכר הפגי נה הדיא הוא שמביא אותי לכתוב שורות אלה). הלכנו לש"טח 9, מתוך כוונה להיאסר, כדי למחות על עוול, להתייצב ב"קומה זקופה לימין נרכאים ומושפלים, אף שאינם בני עמנו. זאת היתה הכרעה מוסרית.

לאחר מכן פעל אורי ווהר כדי להקים הבהירות לכנסת מחנה-שלום מאוחד. ואף שלבסוף לא קיבלתי את דעתו, ראיתי בפעולתו אקט מוסרי. אחר-כך יצא אורי ווהר לשמד הרתי, גידל זקן ומינבעת והיה לרב בישראל.

טוב ויפה. השאלה המעניינת אותי — ורק היא מעניינת אותי בקשר זה — היא: האם הפך אורי ווהר החורבנית-שובה אדם יותר טוב? יותר מוסרי? אם להשתמש בתיבה שווהר עצמו, בגילגולו הקודם, היה מרבה להשתמש בה: האם הפך אורי ווהר אדם 'יפה' יותר, מבחינה מוסרית?

התשובה החרימשמעת היא: לא. להיפך. מאז שוחרר לתשובה, אורי ווהר נהן את ענייני המוסר. לא צדק צדק תרדוף" ולא 'בקש שלום ורפה'. הוא רודף אחרי פטוקים בגמרא, לא אחרי טובת האדם. לא מעניין אותו מה שקורה לגר ובטוחונו, וגם לא מה שקורה לחילוני. הוא עוסק בהתנחלות ובמילחמות היהודים בגויים וביהודים אחרים. שאבצע כפתח תיקווה מעניין אותו, יום-החול בדהישה אינו מעניין אותו כלל. לדידי, זהו המיבחן הקובע. לא לאורי ווהר, אלא לרת ישראל, לפחות כפי שהיא קיימת כיום במדינת-ישראל.

(למען הצדק, אני צריך לספר כאן סיפור. לפני הרבה שנים התווכחתי עם המטיף הכפטיסטי לינרסיי. הסכרתי לו מדוע אני אתאיסטי. בין השאר סיפרתי לו שבחנתי את התנגות חבריי הרתיים במלחמת-העצמאות, ונוכחתי לדעת שאינם טובים יותר, ואולי גם אף גרועים מחבריי החילוניים בכל הנוגע לפישיעי-מלחמה ומעשיו-ונועה.

המטיף הקשיב בסכלנות, ואחר-כך אמר: 'אין לך מושג עד כמה הגישה שלך היא יהודית!')

בקריאה השניה על ההסתייגויות מבלי שקראו אותן, מבלי שיהיה להם אף המושג הקלוש ביותר על מה נטוש הוויכוח. בעת הריון נוכחים באולם חצית-רסרס או תריסר ח"כים, המתווכחים בנייהם בלחט (בייחוד אם נוכחים עיתונאים ומצלמות). בתום הוויכוח, בהישמע הצילצול, נוהרים לאלום עשרות ח"כים נוספים, כעודם לועטים. לפעמים כשיריהם כבר מורמות להצבעה, מבלי ששמעו מילה וחצי-מילה על החוק שהם מחוקקים.

פעם היתה חצי-נחמה: 'טוב, ההצבעה באולם אינה אלא פורמאליות. ההכרעה האמיתית מתקבלת בוועדה, ושם יש ריון ארוך וממצה, בהשתתפות מוחים'.

פעם זה באמת היה כך. אני זוכר ישיבות של ועדת-החוקה חוקי-מישפט שהומנתי אליהן בשנות ה-60 כדי לנמק הצעות שלי (מעולם לא הייתי חבר בוועדה זו, כי תמיד הייתי שייך לסיעות קטנות מדי). התרשמתי אז מטיב הוויכוח. ישבו שם מישפטנים מעולים — חיים צדוק, הפרופסור הנס קלינגהופר, זרח ורהפטיג, יוחנן באדר ועוד ועוד — והריון היה לא 'פעם מרתק ומאלף.

מכל זה לא נותר אלא זיכרון עגום. לפני כמה חודשים השתתפתי בישיבת הוועדה, על פי הזמנתה, כדי לתרום את



תרומתי לוויכוח על החוק לאיסור מיפגשי-השלום. יחד איתי הופיע באותה ישיבה גדול המומחים-בארץ למישפט הפלילי, הפרופסור שניאור זלמן פלר, איש נערץ, המצוטט בפיסקייה-ריון של בית-הדין העליון כסמכות חשובה.

בישיבה נכחו, בממוצע, כארבעה חברי-הוועדה. בממוצע — כי גם אלה נכנסו ויצאו, קיבלו פיתקות והזמנות לשיחות-טלפון, נקראו להצבעות בוועדות אחרות, חזרו, הקשיבו במשך כמה דקות, ויצאו שוב.

ואם כך נהגו לגבי חוק בעל משמעות מדינית-חוקתית ממדרגה ראשונה, שעמד במוקד סערה ציבורית — איך הם נוהגים כלפי סתם חוק משעמם, שאינו מעניין איש, כמו — למשל — ההגדרה המדוייקת של סמכות החנינה של נשיא המדינה?

## על מה להתאבל

כשהייתי צעיר לא היה קיים התישעה באב. כלומר, הוא הופיע בלודו-השנה. הוקנים הלכו בו להתפלל. בשבילנו, שגרלנו בארץ, היה זה אנאכרוניזם מצחיק. חורבנו של בית-המקדש — כבניין, כאתר רתי — לא עניין אותנו אלא כאפיוודה היסטורית. מה שהיה חשוב לנו היה חורבן מלכות ישראל ('הבית הראשון') וחורבן הקהילה היהודית השניה ('הבית השני'). מכיוון שהקמנו את הקהילה השלישית — מדינת-ישראל — היה יום התישעה באב צריך להיות, אם ככלל, יום של תג ושימחה.

בקיצור: תודעתנו היתה לאומית וחילונית, ובתודעה זו לא היה מקום לאבל על חורבן הבית. 'הבית השלישי' — במובן של חרות עברית וקהילה מדינית — קם והיה, אחרי מאבקי-אינשים, על מה נותר לנו להתאבל?

מי שרוצה לבחון מה קרה למדינה הזאת ב-38 השנים האחרונות, וכיצד הידרורה התודעה הלאומית העברית לתוך ביצת הדתיות, מוטב לו לברוק מה קרה בתישעה באב השבוע. המיסעדות היו סגורות, בכוח החוק. מישמרות רתיים נוסח' חומייני, במדים של שוטרים ופקחים עיוניים, פעלו לסגירת המיסעדות הסרבנות ולהענשת בעליהן.

בבנקים לא עבדו. מישררים רבים היו סגורים. התיאטרונים ובתי-הקולנוע היו נעולים כחוק.

600 שוטרים איבטחו ארבעה חברי-כנסת של מפלגה פאשיסטית מכובדת, שעלו להרבה-בית. אלה ערכו הצגה מיפלגתית למען כליה-השקט. איש לא התמרמר על בינונו, נורא זה של משאבים, נימים שבהם מרעכים אלמנות ויתומים, למען מימון תעמולתם של ארבעה מוקיונים לאומיים.

בטלוויזיה וברדיו חגגה שטיפת-הדמו, שבה השתתפו בשימחה אנשי שמאל, תוך התלככות פוטוגנית לכטים רדיופוניים. גורואית אופנתית, אניטה שפירא, הביוגראפית של ברל כצנלסון, הינחתה בטלוויזיה רבי-שיח של חמישה 'חילוניים'. נקודת-המוצא שלה היתה: 'פעם ערכה תנועת-נוער מחנה-הקייץ

אני נהנה לקרוא פיסקי-ריון של בית-הדין העליון. הגיון המישפטי אינו דומה לשום הגיון אחר, אך הוא שלם בתוך עצמו, מיקשה אחת. בטיעון מישפטי מעולה יש הרבה אסתטיקה. ומכיוון שבית-הדין מפקיד על טיב השפה העברית שבפיו, התענוג הוא כפול ומכופל.

לא הגבתי על פסקי-ריון בעניין פרשת-השב"כ מיד, כי רציתי לקרוא אותו פעמיים-שלוש, ללעוס אותו בנחת ולהרהר בו. פסקי-ריון של מאיר שמגר הוא מלאכת-מחשבת של בניין מישפטי. הוא ניתח את מיבנה החוק הקיים, כפי שהוא, לדעתו, ועל כך בנה את הכרעתו. ואילו פסקי-ריון של אהרון ברק הוא יצירה אמנותית, בעלת מעוף.

אם שני אנשים כלי-כך מלומד רים יכולים לקחת את אותו חומר-הגלם המישפטי ולהגיע לתוצאות הפוכות — זה מלמד

הרבה על החוק. כל אחד מהשניים בוודאי כתיש זאת — וכך גם השופט מרים ברפורת, שהכריעה ביניהם — אך ברור כי בידי כולם שימש החוק כחומר ביד היוצר, כדי לאשש הכרעה הנובעת ממעמקי תפי-סתי-עולמים.



ברק

כהריוט גמור, אני לצידו של ברק. זה בוודאי לא יפתיע איש. יגידו: איך אובייקטיבי. אתה מסכים עם מי שהגיע למסקנה המקובלת עליך.

זה נכון, אך לא במובן השיטחי. דעתי בעניין פרשת-השב"כ נובעת מהשקפתי המוסרית-לאומית-אנושית העמוקה ביותר. אם מבחינה זו אני קרוב לקביעותיו של השופט ברק — הרי אך טיבעי הוא שהגענו לאותן המסקנות.

השופט ברק הפליא ביכולתו לנסח כמה מן התפיסות העמוקות ביותר שלנו, החורגות בהרבה מעבר לתחום הצר של המישפט. למשל:

'זרועות השילטון רמות הן, אך החוק רם מכולנו'.

'סמכויות בלתי-מוגבלות של רשויות השילטון נוגדות את האופי הדמוקרטי של המישטר'.

'אין זה עולה בקנה אחד עם מישטר דמוקרטי-קונסטיטוציוני, כי בידי מן-דהוא, ולוא נשיא-המדינה, יהיו סמכויות-על, שיאפ-שרו לו לשנות את כל החלטותיהן של הרשויות האחרות'.

'אין זה מיבנה קונסטיטוציוני ראוי שהמישטר חוקרת — אך הנשיא מוסמך להפסיק את חקירתה; שהתביעה תובעת — והנשיא מוסמך להפסיק את תביעתה; שביית-הדין מישפט שופט — והנשיא מוסמך להתערב בכל שלב משלבי הטישה'.

'התערבות (הנשיא) כמוה כירידה, לשדה-הקרב, ואין היא הולמת את נשיא-המדינה'.

'בצד הפעלת כוח חייבת להיות ביקורת שיפוטית. כוח בלא ביקורת — סופו שרירות. בלא ריון — אין ריון'.

על הנשיא, כמו כן, אין ביקורת מישפטית.

'הרשות המבצעת כפופה לחוק. ליחידה אין זכויות, כוחות או חסינויות, אלא אם כן החוק מעניק זאת להם. מכאן שלאיש השילטון, בתור כוחו, אין יותר זכויות, כוחות או חסינויות, מאשר לכל אדם אחר במדינה, ועל כן יש לאותה אחריות למעשיו כמו לכל אדם אחר'.

'אין ביטחון ללא חוק. שילטון-החוק הוא מרכיב בביטחון הלאומי'.

'הביטחון מחייב מציאת כלים ראויים לחקירה. שאם לא כן, לא יוכל שרות-הביטחון-הכללי למלא את יעודו. כוחו של השרות באמון הציבור בו. כוחו באמונו של בית-הדין מישפט בו. אם שיקולי-ביטחון יכריעו את הכף, לא יהא אמון של הציבור, ולא יהא אמון של בתי-הדין מישפט בשרות-הביטחון, ובחוקיות חקירותיו'.

'את עיקרי הדברים האלה כבר אמרו — בקיצור נמרץ — נביאי ישראל'.

השופט ברק היה מודע לבעיית הקיצור. 'צר לי על אורכו היתר של פסקי-ריון, אך לא עמד לרשותי זמן מספיק לכתוב פסקי-ריון קצר יותר'.

ובכל זאת: כל מילה זהב.

## המחוקק והעוף הצלוי

מפעם לפעם, בקוראי את פסקי-ריון של בית-הדין העליון, לא יכולתי להתאפק מלחייך. ולא רק כאשר השופטים המלומדים עקצו את את זה בדקירות כה מאומנות, עד שכמעט אי-אפשר היה לחוש בהן.

חייכתי בכל פעם כאשר הסתמך אחר השופטים על 'כוונת המחוקק'.

השופטים זקוקים לפיקציה זו. הם נאלצים לרמיין להם מחוקק ערטילא, ולבחון את כוונותיו הגלויות והנסתרות, כדי לפרש את החוק שהתקבל על-ידו.

כמה טוב שהשופטים אינם רואים את המחוקקים בעבודתם, אלא לעיתים רחוקות מאוד! אולי מוטב לאסור עליהם ככלל את הכניסה למשכן-הכנסת. אחרת יהיה להם יותר ויותר קשה לרבר ברצינות על 'כוונת המחוקק'.

אם המחוקק מורכב מ-120 חברי-כנסת, אני יכול לקבוע בצורה די מוסמכת מה היתה כוונתו: לאכול עוף במיון, ללכת הביתה בהקדם האפשרי, למסור הורעה שחזכה כעולתר בעי-תנונת (ואולי, שיא האושר, להופיע במשך חצי דקה על מירק הטלוויזיה).

כוונת המחוקק? הרוב העצום של חברי-הכנסת מצביעים